

КОНКУРЕНЦІЯ ЯК СТРУКТУРОУТВОРЮЮЧИЙ ІНСТИТУТ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ АПК

Нечипоренко В. В.,

Сумський національний аграрний університет

к. с.-г. н., доцент кафедри статистики,

аналізу господарської діяльності та маркетингу,

Агропромисловий комплекс складає основу продуктивних сил України.

Його динамічний розвиток відповідає пріоритетам соціально-економічних перетворень країни і забезпечує національну продовольчу незалежність. Формування ефективного конкурентоспроможного виробництва на основі створення умов для розвитку інноваційного середовища, комплексної модернізації техніко-технологічної бази аграрного сектора економіки, є стратегічним напрямком аграрної політики, покликаним забезпечити стійке економічне зростання сільського господарства і його галузей, сприяти ефективній реалізації політики імпортозаміщення [3; 6].

Особливо важливого значення, в умовах сьогодення, набуває забезпечення виробництва вітчизняної конкурентоспроможної продукції і доведення всьому світу свою спроможність, можливість самостійно забезпечувати себе продуктами харчування в необхідній кількості, якості і асортименті.

Першочерговим завданням є створення умов для досягнення такого рівня конкурентоспроможності аграрного виробництва, яке б дозволило підвищити експортний потенціал і прибутковість аграрного сектора, знизити питомі витрати на виробництво продукції при одночасному зростанні обсягів її виробництва і поліпшення якісних характеристик. В цьому зв'язку проблема підвищення конкуренції агропромислового комплексу країни і її регіонів є актуальною.

У сучасній літературі існує безліч підходів до визначення поняття конкуренція.

Як зазначав А. Сміт, конкуренція – це економічне суперництво, яке врівноважує норми прибутку, призводить до оптимального розміру праці і капіталу, регулюючи відповідність між власними та громадськими інтересами. Під конкуренцією А. Сміт розумів «невидиму руку» ринку, що координує діяльність усіх його учасників [4, с. 392]. Й. Шумпетер вважав конкуренцію спонукальним мотивом підприємницької діяльності, рушійною силою розвитку суспільства [5, с. 130]. Особливе місце конкуренції відводить їй інституціональна теорія, яка обумовлена тим, що:

по-перше, конкуренція як ринкова інституція спонукає до підвищення ефективності дії інших ринкових інституцій;

по-друге, допомагає ринковим агентам адекватно сприймати ринкові сигнали. Д. Норт визначає як ключову для інституціональних змін безперервну взаємодію інституцій та організацій в економічному середовищі [2, с. 11]. Слід зазначити, що в результаті такої взаємодії народжуються 3 типи інститутів конкуренції: обмежувальні, контролюючі та стимулюючі. Дія перших – спрямована на обмеження проявів монополізму, других – на контроль за якістю продукції, третіх – стимулювання інвестування різних форм інновацій (технічних, технологічних, організаційних та інших).

Конкуренція є важливим структуроутворюючим інститутом на ринку продукції агропромислового комплексу. В економічній літературі можна знайти різні *підходи* до трактування поняття «конкуренція».

Перший підхід базується на розумінні конкуренції як суперництва за досягнення кращих результатів на будь-якому ринку.

Другий підхід розглядає конкуренцію як елемент ринкового механізму, який дозволяє урівноважити попит і пропозицію. Такий підхід характерний для класичної економічної теорії.

В сучасній мікроекономічній теорії конкуренцію розглядають як властивість ринку. В залежності від ступеня досконалості конкуренції виділяють різні типи ринків, для кожного з яких властива певна поведінка економічних суб'єктів. Під конкуренцією, в даному випадку, розуміють не

стільки суперництво, скільки ступінь залежності загальних ринкових умов від поведінки окремих учасників ринку [1, с.7].

Третій підхід визначає конкуренцію як критерій, по якому визначають тип галузевого ринку. Іноді важлива не стільки конкуренція всередині ринку, скільки конкуренція за ринок. Одне підприємство на ринку може діяти як в змагальних умовах, якщо бар'єри входу невеликі.

Ступінь розвитку конкуренції і форми, в яких вона виступає, визначає зміст інших економічних інститутів. Більшості ринкових інститутів характерні властивості самоорганізації, саморозвитку і стійкості. Принципова різниця інституту конкуренції від інших ринкових інститутів полягає в тому, що вона внутрішньо нестійка і тому не може тривалий час існувати без цілеспрямованої політики держави з підтримки конкурентного середовища. Конкурентне середовище не може сформуватися самостійно, а тільки як наслідок узгоджених дій економічних суб'єктів або, як побічний результат, що максимізує економічну поведінку індивідів. Дані обставини обумовлюють потребу у постійних зусиллях держави, спрямованих на створення конкурентних умов для інших суб'єктів ринку. Розвиток конкуренції повинен стати органічною частиною структурної політики і інституційних перетворень. Позитивні тенденції розвитку конкурентного середовища, що намітилися на ринку аграрної продукції, а також існуючий внутрішній потенціал підприємств, сприяє формуванню їх довготривалих конкурентних переваг на вітчизняному і світовому ринках, можуть бути реалізовані повною мірою при активній політиці держави по створенню інституційного середовища конкуренції. Це – створення рівних умов розвитку всіх форм власності і господарювання, захист прав власності, ефективна антимонопольна політика, стимулювання малого бізнесу. Крім цього, важливе значення має створення сприятливих макроекономічних передумов: стимулювання внутрішнього попиту, ефективна протекціоністська політика, взаємодія реального і фінансового секторів економіки, розвиток інноваційного сектора [3, с. 41].

Отже, встановлення і подальше функціонування конкуренції на ринку можливо тільки при відсутності монопольної економічної влади на тому чи іншому ринку, а також в умовах рівності прав і можливостей всіх економічних агентів. Іншими словами, мова йде про рівномірний розподіл економічної влади в умовах єдиних інституційних рамок, що координують взаємодію факторів ринку. Таке становище ринку забезпечує наявність змагальності, не допускає домінування тих чи інших форм господарювання. Очевидним є те, що більш великі фірми мають переваги у вигляді віддачі від масштабу, в свою чергу, дрібні фірми демонструють підвищену динамічність і адаптивність до нових ринкових умов, що дозволяє агентам ринку плавно розподілятися по його сегментах, тим самим підвищуючи ефективність ринку. В таких умовах домінування тих чи інших економічних переваг на ринку неможливо, що і гарантує множинність форм господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Завьялов, П. С. Конкуренция – неотъемлемое свойство развитого рынка / П. С. Завьялов // Маркетинг. – 1997. – № 5. – С. 3–14.
2. Норт Д.С. Пять тезисов об институциональных изменениях /Д.С. Норт // Квартальный бюллетень клуба экономистов. – Вып. 4. – Минск: ПроPILEI, 2000. – С. 3–15.
3. Родионова О.А., Дацкова Е.В. Институциональные преобразования и развитие интеграционных процессов с АПК / О.А. Родионова, Е.В. Дацкова //Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. 2005. №1. С. 39 – 43.
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов /А. Смит // Рос. акад. наук, Ин-т экономики; Пер. с англ., введ. ст., коммент. Е.М. Майбурда; Отв. ред. Л.И. Абалкин. – М.: Наука, 1993. – 570 с.
5. Шумпетер Й. Капитализм, социализм и демократия / Й. Шумпетер //Пер. с англ.; Общ. ред., предисл. В.С. Антонова. – М.: Экономика, 1995. – 540 с.